

Abonamentele
se facū la Tipografia
Statului.

ARCHIVA ISTORICĂ A ROMÂNIEI.

Esse uă dată pe
septemână cu preful
de 1 galbenū pe annū.

SUB AUSPICIELE MINISTERIULUI JUSTIȚIEI, CULTELORŪ ȘI INSTRUCȚIUNII PUBLICE.

Annulū I.

Redactor: B. PETRICEICU-HĂJDEŪ,

Annulū I.

ex-professor superior de istoriă și statistică, ex-bibliotecar, ex-membru allū Comissiunii documentali.

Urmarea N-rului 254.

In câteși-trelle țerre poporulū se fălesce cu numele de Română, și nici se pôte induoī cine-va, cumcū se trage din Romo!

Ierte-mē muza polonă, deca nu voū indetulla cum se cade pe alintații sei fii, cari de'n-tăiu au fostū adăpați la insuși sinulū mum-ī și apoi incredințati, fără cruțare de spese, in mânele dădacelorū, ademenite de departe: ține de pe Eliconū, cântărețe din ȝurulū Ellespontulū, virginalele Aretuze și Piaride din regiunile Siciliei, ba incō și Dianele Assyriei . . . Cluj / Central

Sciū bine că, in sborulū lorū cătră gloriosulū și liberū regatū polonū, elle treceai câte-uă-dată in callea lorū și d'assupra pământulū românescū; dară vai! atuncile inspăimēntai neauđate scene de uă tirăniō neroniană, jēfuri și prede nepovestite!

Astū-feliū, dea-mi-se voiă de a arreta lumii bine-reū: de unde se trage nēmulū românū? și câtū timpū trăgēnatu-și-a ellū vieța sub asprulū despotismū? In acestū modū, imi voū mărturisi orfana mea recunoscința pentru bine-facerile polone!

Deja grōznica tăriă a Romei scadea din cauza cruđimii tiranilorū; éro Daciū se intăriau peste sēmă și nu incetaū de a devasta prin incursele lorū provinciele imperiulū, călcāndū fără fricā pone și Italia, luāndū tributū, și pārendū stăpāni neturburați ai Romei, mai vėrtosū sub Domițianū

Dérō pe tronū urmā allesulū poporulū Trajanū. Ellū reformā organizațiunea imperiulū, reinviā membrii pe jumētate morți, adunā oști nenumērate, peste 600,000 soldați, affară de căsași destinați pentru colonizare.

Era obiceiū la Romani, că prisosulū populațiunii, pe căți nu-ī putea hrāni territoriulū Italiei, guvernulū fi espedia prin sorți cu grā-

madă, in alte țerre, mai despoporate séu in cari ferbea spiritulū revoluționariū, aședāndū acollo pe ómeni credincioși din Italia, ostași séu gospodari, ea să locuēscă și să apere noua plantațiune, numită: „colonia.“

Astū-feliū făcu și Trajanū, celebrulū imperatū allū Romei. Strinse glóte din poporósa Italiā și, cu stēgulū in frunte, le mișcă assupra Dacilorū. Dérō regele acestorū, vitēzulū Decebalū, era și ellū gata: își trecu căllăreții peste Dunăre. dede Romanilorū in Misia uă bătāliā inverșunată, și fu biruitū . . . căci lumea nu avea pe atunci alți ostași ca bravii Romani: cu mai mare barbăția și cu mai multă rebdare.

Invingētorulū Trajanū stātu pe țermulū Dunării și, adunāndū de'npregiurū lucrători, zidi miraculosulū podū de pētră, alle căruī ruine au remasū pōnē astăđi in Țerra-Romānescă.

Dérō nu se sferșise încă lupta Romanilorū cu Daciū! Intārinde-se de astă parte a Dunării, acollo unde *Dacia superiōriă séu Ardēlulū se hotăresce cu Dacia inferiōriă séu Moldo-muntenia* (*), Daciū rennoescū resboiulū cu uă așa furiă, incātū Romaniū n'arū fi pututū face unū pasū inainte, decă n'arū fi căđutū mortū insuși regele Decebalū: urmēzā rāsipa Dacilorū in tóte părțile, și inlocuirea lorū prin Italiani.

Trajanū organizēzā țerrele cucerite.

In Dacia inferiōriă ellū aședā numai pe Romanū sei, puindu-le capi assupra cetățilorū „Dominos“, de unde pōnē acuma, chīarū sub tirannia ottomană, s'a conservati in Moldo-muntenia decă nu mai multū, cellū puținū numele de „Domni.“

Dacia superiōriă séu astăđi Ardēlū, Trajanū o impoporā cu Romani numai pe jumē-

(*) Precum vedeși, acēstă duplă divisiune nu este uă descoperire a d-lui Laurianū.

tate; și anume pentru ca Dacii cei îngăduiți a-
collo să nu-și mai pôta rădica fruntea, scullându-se
assupra Romei, aședă pe'ntre Daci, in locuri stra-
tegice, straje seú "praesidia" din Romani; mul-
țumindu-se de a păstra românimea neamestecată
in întinsul spațiu, unde astăzi se află Moldova
și Terra-Românescă, a căroră fertilitate rivalisază
cu Egiptul, și in cari colonistii stătură ca unii
zidii alți imperiului contra Tătarilor (Scitilor).

Hotarele cele vechie alle Daciei erau: des-
pre appusă— cununa munților, numiți Illirici
mai'nainte de a deveni Unguresci; despre resă-
rită— Nistrul; despre nord— Polonia; despre
sud— Dunărea.

Poporul acestei țere, Dacii, veniseră din
părțile Tătăresci, de unde au eșitu și Sachii, Mas-
sagetii, și Maghiarii lui Attila.

Nepoții Dacilor sunt Sașii, locuitorii cel-
lor șapte-orășe din Ardélă, după cari se nu-
mesce totă țerra (Siedmiogród, Siebenbuergen), pe
care ei au prefăcut'o intr'unu feliu de Italiă,
ornând'o cu tērguri și cărmuindu-se dupre legile
loru proprie.

Din cetățile dacice cunnoscemū Belgradulū
seú Cetatea-albă in Dacia inferioriă. Mai sunt
cetățile Hotinū, Némțū, Sucéva . . . deră muca
mea tace despre începuturile lorū. A ei să fie
vina? seú a nesciuței autoriloru predecessori?
Orī-cum să fie, e sigurū că fundatorii lorū au
fostū seú Dacii, seú Romanii, una din duo; și
apoi Domnii moldoveni au mai adausū unū allū
duoile rēndū de murī și turnurī, precum se vede
și astăzi.

Cătū de necesarie au fostū acelle cetăți in
acea vreme, cândū bravii lorū aperători respin-
geau de pretutinde urdiele tătăresci! Cătū de ne-
cessarie mai sunt elle acuma, cândū D-deu incre-
dinteză mântuirea noastră brațului teū, o rege
Ioanne cellū Mare! Inse vaī nouē, le vedū nă-
ruite, de-mī vine a plānge! Cine ore fi-va in stare
de a descri robia noastră sub păgāni!

S'a intunecatū și cetatea Tighinii; singurā
puternica Chikă pe Dunăre ne mai cam lumī-
neză, fundată de către Genovezii ca și portulū
Caștei pe șermulū Crimeei, pe cândū ei țineau in
zalogū dela imperații bisantină totă Taurida și lit-
toralulū mării-Negre pōnē la gurele Damubiului.

*De Greci e făcută cetatea „Turris-Neoptolemi,
(Tatarū-bunarū).*

*Domnii moldoveni zidiră mai in urmă ce-
tatea Soroca.*

*Mai avemū in ruine remășițele altorū ce-
tăți lângă Romanū și lângă Galați.*

Giurgiulū și Braila sunt eterne suveniru alle
acellorū domni muntenesei Basarabi, cari stăpāni-
seră uă parte a Bulgariei și acellū șermū allū mārū
unde s'a lăptū numele Basarabiei, deși câmpia
Cetății-albe pōnē la Euxinū au fostū totū-de-a-
una moldovenescă, precum dovedescū mai multe
urice alle purcalabiei de acollo.

O, D-deule Pré-innalte! cine ore va renasce
acelle timpuri? mai este ore vre-nă speranță, că
nu vomū peri chiarū cu totulū?

Astū-feliu, după ce resturnase totū ce-i sta
in calle și intărise noūle limite alle imperiului,
Trajanū se mișcă din Dacia, trece Siretulū și
Prutulū, smeresce Nistrulū cellū inchisū prin sel-
batecele selle stānce, și in totū cursulū drumulū,
incepēndū din Terra Romānescă, sapă urieșulū
șanțū, care a conservatū pentru eternitate numele
imperatului!

Apoi pășesce prin câmpii la Buhū cu vi-
tēza și numerosa-i oste; de aci nu-lū opresce
nici Niprulū, nici Donulū, care desparte Europa
de Asia.

Tătarii, strimtorāți și impinși pōnē la cui-
bulū lorū Tătaria cea Mare, vedēndū și starea
impregturărilor și violința năvallei, se suppunū
cu toții și rennoescū "pacta" celle incheiate mai-
nainte cu Pompeiu.

Toemela era anume, ca ei să nu atingă ho-
tarele vastulū territoriiu romanū, și să trimită uă
sută de omeni de frunte dela curtea hanilorū la
Roma; unde allergau in personă chiarū unii din
domnii tătăresci, cândū rivalisau pentru domniă,
Romanii reconciliāndu-i și judecāndu-i dupre drep-
tate: unū generalū Romanū era mai multū decâtū
unū rege barbarū.

Intrāndū in Asia, după ce prelungi pōnē la
Donū eternulū seú șanțū, Trajanū inainteză in Bac-
triana, de acollo prin Persia și prin deșerturile
Mării-roșie, adjuge in Egiptu, unde in Cairū își
inchiaie viața.

Mire-se orī-cine unei asemenea puteri, ne

mai auzite in zilele noastre: unde este astăzi monarculă, care într-o singură dată, totă cu arma in mână, in timpă de câți-va anni, să fi străbătută lumea? Cuceririle ottomane sunt oă bagatellă!

După ună resboiu de șesce lune cu Egipteni, Trajană muri obosită prin atâte fapte mari și consumată prin bola desnodării vintrelui, numită grecesce dissenteria, și despre care se povesteste, cumcă ară fi morbulă cellă mai vechiu pe feta pământului și cellă mai propriă naturei umane: cândă lumea primitivă, liberă de miasme, nu cunoscea încă nici friguri interne nici ulcere esterne, omulă se corrumpea numai prin desfrânarea poștei și abundența mulțumirilor.

Deși mortă, Trajană remase viă pentru Roma: lumea privesce pône astăzi eterna-i columnă, care probază cătă de nemuritoria este gloria vestră, o Domniă cei illustri! Ah, de ce ore monarchii ca Trajană nu trăsescă in vecii veciloră!!

CĂNTULĂ II.

Imprăștiarea coloniilor lui Trajană de către Tătari.

Precum labirintulă camereloră in splendidele palaturi e cu atătă mai durabile, cu cătă mai durabili sunt temeliile; precum fertilele grădine sunt cu atătă mai in florite, cu cătă mai bună este privighiarea; precum holdele sunt cu atătă mai abunde, cu cătă mai activă e stăpânulă loră; precum plutesce ună vasă pe mare sub poveta deșteptului pilotă, seă precum turmele prosperă avendă ună neadormită păstoră;— astă-feliă și țerrelle se conservă, crescă in putere, se lătescă in hotare, prin persona unui rege!

Monarchiele celle mai mari, arruncate in neorânduělă, spendură pe oă ață subțire: esemplu este puterea Romei după mórtea vitezului Trajană.

Adriană adduse imperiulă la atăta debilitate, încătă a stricată pone și podulă lui Trajană pe Dunăre, cellă infiintată contra Tătariloră, cari revenindă din noă in aceste locuri, éráși cuprinséră părțile invecinate, necăjindă mereu pe coloniștii romanii din Dacia.

Infundată in oă pré-rușinosă nepesare, Adriană se mulțumia cu provinciile de încolo de Du-

năre, lăssandă pe Tătari să prede in cöce fară nici oă frică, și refusandă coloniștiloră adjutorie.

Prin oă curiosă fantasiă, pe cândă offeria măcelăriei tătăresci frumoșă provinciă a lui Trajană, deschidendă-le oă calle largă de a intra mai in anima imperiulă; Adriană, desprețuindă durerea Romei, petrecea a clădi in muntoșă Traciă ună orașă numită dupre numele seă Adrianopole, in care, — o! cine e in stare de a ghici seă de a iulătura nepetrusa și sântă voință a lui D-deulă — a stătată mai in urmă prima capitală a Turciloră in Europa, strămutată apoi la Constantinopole.

Cu tôte astea, coloniile lui Trajană la începută totă încă se mai țineau, allungandă pe Tătari; și cândă nu mai putură înfrêna furioșă mulțime, inăbușitoria fără sémă pe tötă ziua, ei cu arma in mână s'au retrasă in partea munțiloră, lăssandă pustiite superbele loră orașe.

Acelle migrațiunii alle primiloră secolii eraă menite de a se totă repeta in secolii următorii, implinindu-se adessea in timpii mai nooi ca oă profetiă antică: allunecosă și nestatornică a fostă totă-d'ă-ună pozițiunea țerreloră noastre.

De'ntăiu oă sémă de Romanii se suiro in munți, aședându-se pone la Hertegă și Făgărașă (po Herczeg i Fagarasz), de unde ca săgetă sboră fluviulă Oltă și, tăindă munții ardelenesci, ce se innalță ca nesce inaccesibili cetăți, străbate apoi in țerra-Romănescă și se arruncă in Dunărea.

In acei munți, pe țărmii Oltului, s'au zidită mai târziă mai multe monastiri, unde și astă-zi, in zile de resboiu, obicinescă a se adăposti Romanii cei de acollo, pe cari Polonii îi numescă Molteni, adăugandă ună *m* către numele Oltului, érá noi „a montibus“ îi numimă Munteni.

Pe de altă parte, in țerra unde astă-zi este Moldova, Romanii se mai totă aperiă, respingendă pe Tătari dela cetățile celle de sub munți; dar cândă resbelulă adjunse a nu mai lăssa agricultoriloră timpulă de a lucra, și hrana incepu a lipsi locuitoriloră, remânendă in seși forterețele fără provisiuni; se retraseră și ei mai in adenculă munțiloră, aședându-se domnii loră in Maramureșă, unii la Giurgiă, alții la Cică.

Sunt trei riuri, cari, de-a-lungulă munțiloră, curgă pone la fluviulă Tissa, numită altă-feliă Tibiscă: in acele locuri pone atunci pustie, cari

facu parte din Ardélü, refugiră Româniî contra Tătarilorü, dândü terrei numele de Maramureşü, seü găsindü deja acestü nume pentru noi neîn-
tellesü.

In acea epocă purcede a se corrumpe limba curatü latină a Românilorü, strecurându-se prin atăția secolî: in locü de „Deus“ se nasce *Dzeü* seü *Dumnedzeu* (*), „meus“—*al mieu*, „coelum“—*czurul*, „homo“—*omul*, „frons“—*frunte*, „angelus“—*yndzerul* dară totuși nu este nici unü cuvintü, care seü la inceputü, seü la sfërșitü, seü la mijlocü, să nu resune mai multü seü mai puținü lătinesce, remânëndü unele chîarü fără schimbare, precum: barba—*barba*, luna—*luna* . . In urmă se mai introduseră vre-üă câte-va cuvinte unguresci și apoi, prin legătura cu biserica serbescă, üă sémă de vorbe slavone, inse pré-putine...

Precum căduse limba, astü-feliü, din hotărîrea lui D-deü, aü cădutü și puterile întregului imperiü romanü: cine öre este in stare de a strămuta seü de a îndrepta cellü mai micü pasü contra voinței lui D-deü, care pune capetü monarhiilorü și schimbare domniilorü, făcëndü ca unele să se urce dupe pogorîrea cellorü-lalte, și oprindü noroculü de a sta nemîșcatü pe unü locü?

Ce-î dreptulü, nu intr-üă clipă se därmă imperiulü: üă mașină, care se clatină, nu se sprăvalle de-üă-dată; și lucrurile, cari se potü spune înte, mai cu incetulü se realizéză in faptă.

După Adrianü n'aü lipsitü Romei și vri-üă sémă de imperați viteji: marele Constantinü, Leonii, înteleptulü Eracliü, Justinianii, afară de mai multî generali plini de gloriă nemuritoră, și al-le cărorü numi eterne eü trecü aci cu condeiulü; déră după strămutarea capitalei și reședinței imperiali din Roma vechiă in Roma cea nouă seü Bisanză, pe de üă parte luptele cu Persii, apoi cu Sarraciniü, și cu spiritulü revoluționarü allü provinciilorü italiene; pe de altă parte disparițiunea simțului fraternității crestinesci și, dreptü consecuență, desunirea bisericilorü și nesce deșerte dispute teologice; tóte astea, ruinândü in genere puterea creștinătății, occasionară in speciă deseversita uitare a provinciei danubiane.

In acelle timpuri, Attila cu ai seî Maghiari seü Iugri, inrumpëndü in Europa din Iuzbek, cup-

prinse părțile Pannoniei și respândi împregiurü üă terróre universale, üă terróre asemenea acele-lei, care mai in urmă insoțiă numele lui Bati-hanü.

Astü-feliü, vechii eroi Romani, retăciți prin munți și selbătăciți in deșerturi de frica Tătarilorü, sub presiunea îndelungaților annî, s'aü prefăcutü in nesce bruți satiri, perđëndü civilizațiunea obiceiilorü italiene.

Dar totü mai remase și mai remâne câte ceva strămoșescü, ca e să permittă a recunósce vița romană degenerată; a mai remasü acea agerime a minții, cu care inzestréză natura și care nu despare nici üă dată cu totulü . . . se vede, că ei nu mai sunt Romaniî cei anticî; inse Macedonii seü Atenieniî öre nu s'aü schimbatü și ei de asemenea? Grecii păstrat'aü öre vechia lorü finețä intellectuale? Spartaniî mai sunt öre ce aü fostü üă dată?

In acellü intervalü Maghiarii întărindu-se, din principatü deveniră regatü, și mai multe provincie limitrofe s'aü suppusü tronului ungurescü, pe care domniäü cu temeiü urmașii celebrului Attila.

Numai Tătarii, desprețuindü puterea Ungurilorü, nu contenäü cu incursele, colindändü cu urdielile lorü pe munți, pe țermurile apelorü, pe câmpie, și incercändu-se de a străbate chiarü in invecinatulü Ardélü, unde semnele de petró alle vagabundagiului lorü se vedü pone astăđi, mai cu sémă pe lângă Towaz, Oituzü, și alte riuri mai micî.

Curmându-se rebdarea Maghiarilorü și domnindü regele Vladislaü, acesta se apprinse de dorința faptelorü mari și, adunändü üă öste puternică, mai impinse la resboiü pe Romaniî cei retrași in munți Oltului și ai Maramureșului.

Voioși mergeäü la laptă Romaniî: ei își addusseră a-minte străbunele virtuți militare și frumösele locuri dania lui Trajanü.

De'nțăiu respinseră vitejesce pe Tătari din cuñbulü munțilorü, și gonindu-î apoi fără pregetü prin câmpü, adjunseră pone la Siretü, unde se află astă-đi orașulü Romanü.

Aci urméză o nouă bătăliă: infrinți, Tătarii se arruncă in undele Siretului, érä Romaniî măcelländu-î fără cruțare, astupă fluviiulü cu cadavrele dușmanilorü.

Regele, răpitü la vederca acestei băi tătă-

(*) Scrierü așa lătinesce de către însuși poetulü.

resci, strigă cu veselie în limba maghiară: „seretem! seretem!“ adecă: „îmi place! îmi place!“ și cuvîntul regal prefăcîndu-se în numele fluviului, eternisează gloria victoriei!

Acellu resboiū emancipă țerrelle nōstre Cătū de fericitū se simțiau Romāniī, recăstigāndu-și patria perdată de către străbunii lorū și redeschidēndū porțile pentru a dua colonisare!

CÂNTULŪ III.

A doua colonisare a Moldovei și Țerrei-Romānesci.

După invingerea cea mare în bătălia dela Romanū,— așa numimū loculū, deși orașulū nu essista încă,— urdielē tătăresci retrăgēndu-se din tōte părțile și spațiulū remānēndū liberū de stricăciunile lorū, se incepu colonisarea cea a două: de'ntēiū a Țerrei-Romānesci, în care descăllecă Negru-vodă cu pedestrii sei Munteni, și apoi curāndū acea a Moldovei, în care se pogorī Dragoșū.

De aci înainte locuitorii acestorū duo țerre primescū a se numi Moldoveni și Olteni; dar totū ținēndū la suvenirea Romei, ei conservă și numele Romānū dela cuvēntulū „Romanus,“ încătū chiarū astădi, vorbindū despre limba. nu se dice: *sztj moldowenezste?* ci *sztj rumynezste?* adecă: „scis rommanisce?“

Și apoi numai acei Romāni, cari trecură munții încōce, adoptară de pe riuri numile deosebite de Moldoveni și Olteni; éra cei remași în Ardélū aū păstratū anticulū nume, fălindu-se pone acum de a fi Romāni, pe cāndū Ungurii îi numescū Olachi, vrea să dică Italiani; și ocupāndū nu numai totū Ardélulū, unde coverșescū cu multū numărulū Maghiarilorū, ci inco și totū Banatulū, unde coverșescū cu multū numărulū Serbilorū.

Insuși Maramureșulū și Țerra Făgărașulū cuprindū astădi atătia Romāni, ca și cāndū nicī uă datā n'arū fi fostū vre-uă emigrațiune: ei vorbescū dialectulū românescū cellū mai frumosū și cellū mai apropiatū de limba italiană; mai cu sēmă Maramureșeni, cari se mai bucură de a nu fi iobagi, ci ca nescē ómenī liberi se cārmuescū dupre legile lorū proprie, avēndu-și datā pe sēmă cetatea Hust, și servindū la resboie în căllărimēa regale, în care se distingū prin vitejiă.

Affară de numele naționale, s'au mai schimbatū în acea epocă și porecele individuali: Bogdanū seū Dragoșū la Moldoveni, Stanū seū Vladū la Munteni, Dragomirū seū Stanomirū, nu mai sunt numi romane, ci curatū serbesci, imprumutate în cursulū îndelungatului timpū dela Slavī, a cărorū limbă se vede că era deja destulū de respānditā în aceste părți.

Sa urmārimū acum patria anune a fie-cārui din fundatoriī cellei a două colonisări.

Este unū satū în Maramureșū, numitū Cucha (Kucha), în care locuia cu ai sei Dragoșū, fiulū lui Bogdanū, din nēmulū vechilorū domni.

Ambițiunea illū impingea de a-și areta la lumină puterea, și mumă-sea, temēndu-lū de pericole, abia-abia illū mai putea opri . . . cāndū de uă datā retăcesce în satū unū zimbru seū bourū (bos-urus).

Curtenii se arruncă după urmele fiarei: Dragoșū și-o ieă de țintă și, allegēndu-și trei sute de junī armați pōnē'n creștetū, ellū purcede vitejesece în adēnculū munțilorū, pe căi necunoscutē, intrerupte ici-collea prin peraie: numai cățēua Molda conduce pași lorū, adurmecāndū vizu-niele hourului în desișulū codrilorū și în pesce-rele stāncelorū, și lătrāndū cu furiă, ea adună, ca trāmbița, pe venătoriī cei impraștiați

Bourulū, de câte ori se vede incongiuratū, se asverle din adăpostulū seū și, străbătēndū tōte pedeele, fuge, urmāndu-lū gonași.

Deja venătoriī aū adjunsū la capetulū Carpațilorū și, de pre innaltele piscuri, priivescū viitoria Moldovă pe luncele Prutulū

Deja ochilorū zimbescū fumegōsele cāmpii alle Nistrulū, intinse ca oceanulū; alle mārētulū Nistru, care, luāndu-și inceputulū în regatulū Poloniei, curge în stāncele selle naturali, ce-lū stringū ca doi pāreți plecați, și pe cari ellū sapă în umbră pentru a-și dobundi prin luptă uă rađă de sōre (*)

Ș'apoi fertilitatea acestorū părți! N'o intreci tu, Egipte, cu tōtă ta fală! Aici uă baniță (? pōlkopek) de grāu produce pōnē la șēpte me-

(*) Aci pe de uă parte urmēză uă lacună în textū, pe de alta stilulū este fōrte încrēatū: amū tradusū sensulū, nu cuvintele, ca și în mai multe alte locuri, în cari poetulū sfōrțēză limba polonă.

sure (miar), cea ce abia se'ntemplă la hotarulū teū cellū năsișosū; orđū, secară, ovesū, se rădică in anii cei bunī pōnē la anū-spre-deci mesure; eră meilū trece peste duo-spre-deci: ce-ți mai tre-bue ore? care să fie avantagiulū teū agricolă, a-fară numai dōră de cultura zăharulū? (*)

La noi se intemplă, ca uă épă să nască duoī mănji, și uă oia trei miei; la noi adesea uă juncă face la allū treilea anū

Nu se cade ca să te uītū și pe tine, abun-dule riulețū Moldovă (**), pe care cu dragū mi te adducū a-minte, cum curgī intre desfētari de paradisū, intre miere și lapte

Tōte astea te priivescū venătorii nostri; mai vedū codci, mai vedū riuri, mai vedū vāi spa-țiose: ori-unde arruncă cu ochii spre resăritū, îi iatimpină unū pāmētū ca uă lassōsă grădină, și-ī cupprinde mirarea la vederea atătorū câmpii in florite ca raiulū!

Bourulū, care nu mai pōte scāpa, e ca și uitatū: alte dorințe resarū in ānimele venătorilorū!

Urmāndū totū inainte pe malulū riulețulū, ei se pogōră in câmpie deschise, cāndū de uă dată resună cunnoscuta bătaiā a cățellei toți se arruncă in acea direcțiune.

La stānga riulețulū era uă pădurice fōrte dēssă, incinsă din tōte părțile cu uă vāgāună: acollo bourulū, obositū de atāta gōnă și storsū din putere, se odihniā in liniște

Nestēperata cățea descopere refugiulū; ve-nătorii se grāmădescū in giurū cu lācomiā; dar instinctulū ultimei peiri reține pe fēra in desi-șulū păduricei, pōne ce junii Romāni, cu felū-rite arme, unū cu topōre unguresci, alți cu mū-cūce, o adjungū și o dobōră.

„Copiilorū!— strigă atunci Dragoșū,— aici „este patria nōstră! Nu mai incape multă vorbă: „mē jurū că remāiu aici pentru totū d'a-una și „cā aici imi voiu așēda casa, redobāndindū prin „vitejiā mostenirea străbunilorū! Cui nu place, in-„tōrcă-se!“

Toți strigarā: „jurāmū cu tine de a remanē aice!“

(*) Acostū passagiū trebue confrontatū cu Cantemirū, *Beschreibung der Moldau*, p. 85.

(**) Din errōre in testulū polonū s'a scrisū „Berladzie“ in locū de „Moldawo“: greșēla inșe fiindā prē-vederatā, se corregē dela sine mai la valle.

Capulū bourulū celhū precursorū, pentru me-moriā, fu pusū pe uă columnă, și de pre numele fērei, căriū Moldoveniū îi dīciū pōne astāți „bour“; Dragoșū inșințēzā pe loculū izbāndei satulū Boureniū.

De atunci și sigiliulū Moldovei pōrtă ca-pulū bourulū.

Pe de altā parte, cățelușā Molda, obositā, și pe semne vātematā de către bourulū in vizu-nia luī, allērgā cu aprindere la riulețū, pentru a-și stinge setea, și găsesce acollo mōrte: nu-mele ei, eternisāndu-se pentru posteritate, s'a accordatū acellū riulețū, care izvoresce din in-nālțimea munțilorū de lōngā Maramureșū și se vērșā in Siretū lōngā orașulū Romanū.

De pre numele riulețulū, inșāși țērra se numi Moldova, poporulū— Moldoveni: Dragoșū fu primulū Moldovenū.

Cutrierāndū tōte locurile impregiurū, cēta venătorilorū zāresce de uă datā, in tăcerea se-ninei aurore, uă columnă căruntā de fumū innāl-tāndu-se in vallurī pōne la nori.

Nedomerirea îi cupprinde: cine ore arū putē să locuēscā in aceste pustietāți? de unde nu-e focū, fumū nu esse; dīce proverbiulū.

Mergū fără sfielā dupre indicațiunea fumulū, trecū unū allū duoilea riulețū, și li se presintā inaintea ochilorū uă dumbrāviorā rotundā și ve-selā, din care eșia misteriosulū fumū de cărbune.

Allergāndū prin rediū, etā cā unii din ve-nătorii găsescū intr'ūā prisēcā unū moșneguțū cōcoșatū de anii, care accopere stupii, iēa sēma la tōte, priveghiezā cum matca își scōte albinu-țele, deslipescē stratușorele de chihlimbarū alle cerei, drege, indrēptā, rennoesce

De uă datā resună vorba: *bune ome!* (*) Betrānulū se cutremurā și respunde: „neznaju bihme!“ (**). Venătorii îi mai adressēzā intrebāri, illū cuestionnezā prin semne; dērō, speriatū prin nesce óspeți neveduți nicī uă datā in giurulū lo-cuinței sēlle, ellū nu scie ce și cum să respundā.

Addussū in sine inaintea luī Dragoșū și cer-cetatū prin tālmaciū, betrānulū respunde rutenesce:

„Sum lațco dela Snetnū; de vre-ūā căfi-va anū „mā-amū așēdatū aci prisēcōra; dar affarā d

(*) Pusū așa romānesce cu littere latine in textulū polonū.

(**) „Nu ințelegū, deū!“ in limba malorossianā scū rutenesceā.

„voï acuma, n'amă mai vëdutu pe nemine.“(*)

Atunci Dragoșu îi descrie planul nouei colonisări, îi povestesece allungarea urdieloru tăărăscă, illu îndemnă să-și strămute in aceste părți totu nêmulu, și-î dărușesece și intăreșesece, ca moșia eternă și ereditariă, totu territoriulu in giurulu riulețulu.

Moșneguțulu cu bucuriă prăimesce darulu și, adducëndu omênă din Pocuția, dela Snetinu, înfânteză de pre numele seü satulu Iațcani, cellu mai vechiu satu moldovenescu după Boureni.

Colonia moșulu Iațco deveni mai in urmă orașu Socéva, căci sôrtea n'a permisă să-î rămână numele primulu fundatoru.

Nesce cojocară ungurescă venindă a se stabili acolo,— sociu (scots) se dice cojocară in limba maghiară,— de pre numele lorū se numi riulețulu și orașulu Socéva, numele Iațcaniloru conservându-se totuși unu din suburbiile.

După ce a pusă la calle acésta parte a țerei, Dragoșu voesce a cunnosce și locurile mai de josu.

Ellu appucă la drepta apeï Moldova, cutrieră câmpie immense, și mai gășesece alte duo ape, din cari pe una de pe răpediciunea undelorū sêlle o numesce *Repede* adică lătinesce „Rapida“; éro altei de pre limpediciunea undelorū îi dă numele de *Limpede*, lătinesce „Limpida.“

Loculu surrude lui Dragoșu: ellu singuru se aședă aice, dându scire tuturorū țerretorū invocate despre noia sea reședință, care se numesce pône astădi Kampul lui Dragosz, adecă: „Campi Dragossi“ (**)

De aci inainte urméză grabnica impoporare a țerei.

Așa povestescă „traditori“ moldovenesci: omênilorū simpli trebuî să le dămă credință; căci ei nu sunt capabili de a inventa lucruri fantastice seü de a desnatura faptele prin ornamente: adevêrulu cellu curatū nu are nevoiă de fraze pompoșe.

Ca nici uă altă țerră in lume, asemenea iuțellei cu care se rădică și se pogoră pânzele

unei bune corabie, seü asemenea puvojuulu cu care crescū și scadū perașele din munți, se lăți de uă dată Moldova, renoindū antea colonia romană intre Nistru, Dunăre și pône la Marea-Nêgră, și decădu apoi peste pușinu!

Dragoșu aședă pe Romanu in câmpie, unde era trebuință de nesce brațe mai vitejesci; éra Rutenilorū, chiamându-î din Pocuția și Podolia, le derle locuri mai muntoșe: Cernăuți, Hotinulu, totu țerrulu Nistrulu pône la Orheiu, Soroca, și pe Prutu jumetatea județulu Iașilorū și allu Sucevei.

Vecini nu essistău in țerra de josu: toți Romanii érau seü arcași (Arkaszani) seü căllărași (Kalaraszani), și cei mai seraci lucrau ei insiși câmpulu, éru cei mai bogăți se serviaū cu munca robilorū Țigani.

Orașele aprópe tóte s'ai înfântatū de către Sași (), cari impreună cu Ungurū introduseră celle de ntău cărciune.*

In acellu timpu territoriulu Moldovei se incepea la nordu dela Carpați, avëndu la sudu Marea-nêgră, in care se vërșau duo linie de limită: Dunărea, și Nistrulu incepëndu dela Hotinu: astădi Bugiaculu nu mai este allu nostru, Galați și Hotinulu sunt in pericolu, avemū vameși Turci

Dómne! indură-te de nu ne perde cu totulu!

A duoa descăllecare a Muntenilorū cu Negruvodă e mai vechiă.

Țerra lorū se hotăreșese la sudu cu Dunărea, care o desparte de Misia; la appusū și nordu cu munți; la resăritu Siretulu o deslipesece de Moldova.

Dela Negruvodă pône acum ei numeră aprópe patru-sute de anni, pecändu durata Moldovei are abia trei-sute optu-deci (**), și pare-se că a și adjunsū deja la anniū sei cei de pe urmă.

Sigillulu Muntenilorū presintă unu corbū.

Tradițiunea despre inceputulu lorū e următóriu:

Pecändu Romanii locuiaū incă in Făgărașu, uă frunósă copilă cădëndu in dragoste cu domnulu Ardêlulu și simțindu-se grea, principele îi dă unu ánnellu de aurū și o trimite inapoi la părinți, poruncindu-î de a reveni după ce va nasce, cu copilulu și cu semnulu.

(*) Acestu passagiu probéză, că Mironu Costinu mánuia fórté bine limba matorossiană:

„ Jacko ze Sniatyna,
„Od kilka lat zajszowszy tut pasieczku maju,
„A nikoho oprócz was teper ne wydaju.“

(**) Veđi documentele publicate sub nr. 92, 155, etc.

(*) Conferéză documentulu sub nr. 141.

(**) Prin urmare, dupre Mironu Costinu, Valachia arū fi ándatā către 1284 și Moldova către 1304.

Făta nasce pe Negru și, luându-l în brațe, întovărășită de un frate al său, porcede în drum; dar într-o umbră sora și fratele adorm de oboseală, lăsându-și anellul, drept jucăria, în mânele copilului, ca să nu plângă.

Prin o minunată intemperie, un corb flămând, priivind de pe stejar cum strălucesc ce-va în mânele copilului și crezându că e carne, se aruncă, apucă anellul, și-l înghite de fomie.

Copilul țipă, sgăriat de ghiarele corbului: muma sare în picioare, frate-său se trezeste, și ambii priivesc cu durere pierderea anellului, cu care era legată parola principelui.

Dar nici însuși corbul nu se mișcă, înțepit prin efectul unei mâncări atât de nenaturală; unchiul copilului încordă arcul, se apropie, lovesce; și corbul cade jos cu săgeța.

Pipăind anellul în gâtul paserii, tene-rul îl lasă acolo, pășeste vesel înainte, și aducându pe soru-sea cu copilul la domnul Ardélului, îi dă în mână anellul și-i offeresce și pe minunatul corb.

De atunci Țerra-Românească are un corb în sigiliu.

Principele dă lui Negru titlul de vajda adecă voevod în limba ungară, către care s'a mai adăsat în urmă titlul serbesc de gospodar.

Crescându mare, prin mijlocirea tatăni-său Negru căpetă de la regele unguresc voevodatul Făgărașului.

Acesta fu fundatorul Țerei-Românești, asemenea lui Dragoș în Moldova: *sub ellă, cu o răpedicune miraculoasă, ca și în Moldova, țermă Dunării se împoporă cu Unguri, Sași, Serbi.*

Dragoș nu se bucură mult timp de neorganizatele-selle possessiuni: *ellă muri mai peste șese ani de domnie, ca o profecție de scurtele durate ale tuturilor domniilor următoare.*

După mărtașa lui Dragoș urmă pe tronă frate-său Roman, fundatorul orașului Roman la confluențele Moldovei cu Siret.

Ellă muri peste patru ani de domnie.

Apoi în cursul de patru-deci și trei de ani se succeseră șapte domni, fie-care câte o clipă—reul ogur pentru timpuri posterioare,—și toate lucrările

loră au rămas necunoscute, se din cauza nestabilității, se din nescința de carte, se din lipsa de relațiuni cu poporele învecinate; pone ce în fine se sui pe tronă betranul Alessandru, majestos ca un adevărat rege, primul din domniei moldovenesci care se asemenă cu monarhiile cele gloriose, și pe care *poporul nostru illă numesce Alessandru cel Buni, respectându-i pone astăzi memoria.*

Acesta rădică domnia moldovenescă la o treptă înaltă, și, voind în speciă a organiza clerul național, trimise cu acest scop ambasadori la Constantinople.

Pe atunci imperatul Paleolog fiind plecat cu patriarcul și cu tot clerul la conciliul de la Florența, ambasadorii raportază lui Alessandru-vodă, cerându deslegări: se să aștepte în Constantinople? ori să călătorească în Italia la Florența?

Domnul convocă pe boierii săi cei mari, și se ia deciziunea de a trimite pe aleșii țerei să se hirotonescă în Ohrida, oraș bulgăresc, mândru de prerogativele ce-i dăde imperatul bisantin Justinian, originar din acelle locuri, făcându pe episcopul său al două obraz după patriarc și cel mai mare între toți arhiepiscopii, încât pone astăzi Ohridenul reține capul al tuturor vlădicilor serbesci.

Mergându acolo trimișii lui Alessandru-vodă, priimă hirotonia, împreună cu usul linbei serbesci în biserică și în actele officiali; introducându-se de atunci și titlul domnesc: gospodar și voevod al țerei Moldovei dela plaiuri pone la Mare.

Nici forțele țerei nu erau încă nepotrivite cu mărimea titlului; căci *domni scoteau la răboiu cincideci mii de oște, cavaleria se călărași, și infanteria se arcași, cu arce și tulbe, ce-va asemenea infanteriei turcesci numită solaci (*).*

Tot Alessandru-vodă, în lunga sa domnie de trei-deci de ani, rădică din ruine cetățile cele vechi, și puse totă țerra pe un picior glorios.
(Va urma).

(* Costumul solacilor în timpul autorului, vezi în Ricaut, *Etat présent de l'empire ottoman*, Paris, 1670, p. 346.